

Діалогізація у процесі підготовки майбутніх викладачів економіки

На основі узагальнення сутності розкриття аспекту діалогізації у процесі професійної підготовки майбутніх викладачів економіки авторами запропоновано систему навчальних ситуацій, що сприяють удосконаленню комунікативних умінь та навичок майбутніх педагогів професійного навчання економічного профілю.

Ключові слова: діалогізація, діалог, майбутні викладачі економіки.

Значущим аспектом взаємопорозуміння є обмін думками і знаходження спільної мови у процесі педагогічного спілкування, що можливе за умови сприяння діалогічності навчального процесу. Адже уміння вступати в діалог та підтримувати його – найважливіша комунікативна здатність, яка сприяє пошукванню пізнавального інтересу, активізує навчальну діяльність та підвищує ефективність роботи з розвитку мовлення студентів загалом та майбутніх викладачів економіки зокрема.

У процесі аналізу наукової літератури виокремлено провідний аспект, на якому наголошує більшість науковців (Л. Долинська, О. Семенюк, В. Паращук та інші), що поміж реалізації функції спілкування у процесі діалогічного мовлення відбувається організація взаємодії, здійснення впливу, регулювання відношень засобами мовного коду. Відтак успішний діалог передбачає дотримання базових нормативних правил, що регулюють поведінку комунікантів під час вербального контакту. Отже, основна мета учасників діалогу – підтримання мовленнєвої взаємодії, за якої послідовно продукуються різноманітні за функцією мовленнєві акти, поєднані ситуативно-тематичною спільністю. Тому висловлювання зазвичай спрямовані на обмін інформацією, спонукання до дії, вираження емоційної оцінки, дотримання норм мовленнєвого етикету [4, 48 – 49]. Як зазначає Л. Долинська, діалогічність процесу навчання приводить як до інтелектуального й особистісного збагачення учасників, так і до неусвідомлюваного засвоєння майбутнім фахівцем абсолютно нових норм спілкування, у результаті чого відбувається розвиток інтелектуального, емоційного й мотиваційного аспектів особистості [3, 8 – 11].

Цікавою для нас є позиція О. Гойхман та Т. Надєїної щодо наявності в діалозі елементу неочікуваності; це є потенціалом розвитку творчої уяви, гнучкості мислення, навичок комунікації, уміння прогнозувати події, характерною комунікативно-мовною особливістю діалогічного мовлення [4, 47 – 48]. На думку В. Біблер, В. Литовського, С. Пасова, В. Ямпольського, діалог постає основою творчого мислення, є необхідним елементом сучасної педагогічної освіти.

Надалі акцентуємо увагу на наукових доробках Л. Виготського, П. Гальперіна, О. Леонтєва, С. Рубінштейна, О. Соколова, Л. Якубінського, які досліджують природу діалогічності мови та мислення в аспекті визначення асиметрії будови, функціонування та взаємодії великих півкуль головного мозку людини. Проблему формулювання особливостей, структури, змісту, функцій

² Бакум Зінаїда Павлівна, доктор педагогічних наук; професор; завкафедри інженерної педагогіки та мовної підготовки; Хоцкіна Світлана Миколаївна, аспірант кафедри педагогіки; Криворізький національний університет

зовнішнього та внутрішнього діалогів у спілкуванні розкрили М. Бахтін, В. Біблер, Г. Кучинський та ін. Розробленням аспектів універсальних систем комунікації особистісної й рольової діалогічної взаємодії опікуються Е. Берн, А. Добрович, В. Мясіщев, Р. Якобсон, Я. Яноушек та ін.

Зазначимо, що витлумачення поняття "діалог" багатоаспектне. Пор.: 1) розмова двох або декількох осіб (лінгвістика); 2) контакт суб'єктів, які здійснюють мовну комунікацію у процесі взаємодії властивих смислових позицій (психологія); 3) своєрідна форма спілкування учасників педагогічного процесу за умов навчальної ситуації, під час якої відбувається інформаційно-смисловий обмін (педагогіка). Ознайомлення з науковими доробками М. Амінова, Л. Виготського, С. Рубінштейна, І. Семенова дозволило увиразнити такі основні функції навчального діалогу: а) передача інформації, соціального досвіду через формування світогляду; б) регулювання взаєморозуміння як результату діалогічної комунікації; в) забезпечення саморозвитку особистості.

Відтак на основі розуміння сутності та специфіки діалогізації процесу підготовки майбутніх викладачів економіки вважаємо за доцільне запропонувати практичний аспект розв'язання проблеми, спрямований на розвиток й удосконалення комунікативних умінь і навичок майбутніх фахівців.

Діалогічність процесу засвоєння знань майбутніми викладачами економіки передбачає врахування таких аспектів: формування питань проблемного характеру; актуальність досліджуваного аспекту; розв'язання проблем через діалог різних позицій; навчальний діалог – процес адекватної актуалізації логічного мислення. Адже діалог сприяє розкриттю творчого потенціалу студента завдяки самостійному пошуку істини [1], [2]. Відповідно, діалогічність навчального процесу засвоєння знань має ґрунтуватися на певних принципах: вибору цікавої практично важливої ситуації; колективно-консультаційній ролі викладача; урахуванні інтересів та можливостей майбутніх фахівців.

Діалогічне мовлення використано в навчальній діяльності задля залучення майбутніх педагогів професійного навчання економічного профілю до спілкування у формальних умовах через обмін думками, поглядами на сутність пропонованої до розгляду проблеми; що дає змогу формувати вміння самостійного мислення й аргументованого викладу думок. Така організація семінарських занять сприяє зростанню інтересу до педагогічних та економічних наук, навчає критично сприймати прочитане, на основі зіставлення різних позицій аргументовано доводити розв'язання аспектів досліджуваного. Відтак у процесі професійної підготовки майбутніх викладачів економіки використовуємо комплексні ситуативні завдання, що сприяють формуванню комунікативної компетентності майбутніх фахівців. Наводимо фрагмент пропонованих завдань аспекту діалогізації у процесі вивчення педагогічних дисциплін, що охоплюють розв'язання ситуативних завдань, створення ситуацій у навчальному процесі за умови суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників.

І. Прочитайте текст, спрогнозуйте діалогічну ситуацію відповідно до пропонованого початку, відтворіть діалог (умова – обґрунтування певної позиції).

1. Механізм економічної системи освіти охоплює три етапи: засвоєння економічних знань, їх перетворення на переконання та установки, набуття умінь реалізовувати знання в економічній діяльності. Ефективність економічного виховання залежить від раціонального здійснення етапів ефективної взаємодії суб'єктів навчально-пізнавальної діяльності.

2. В умовах ринкової економіки активна роль у стратегічному розвитку належить інвестиційній політиці, що, як відомо, охоплює такі елементи: вибір джерел і методів фінансування інвестиційних проєктів; визначення термінів їх реалізації; вибір відповідальних за реалізацію інвестиційної політики органів; створення необхідної нормативно-правової бази функціонування рівня інвестицій та сприятливого інвестиційного клімату. Тому в забезпеченні ефективності чільне місце посідає інвестиційна привабливість. Відповідно, точна й об'єктивна оцінка потенціалу та ризиків є пріоритетним завданням, розв'язання якого сприятиме обґрунтуванню адекватних заходів із підвищення інвестиційної привабливості.

3. Нині до національної культури входить блок сучасної економічної культури. Реальне економічне життя випереджає наявні знання з економіки, ставить проблеми, що вимагають негайного розв'язання, а саме: економічна поведінка молоді... (завершіть думку, використавши ряд взаємозалежних і взаємозумовлених перспективних позицій).

4. Економічна поведінка людей є важливою соціально-економічною умовою життєдіяльності. В умовах перехідної економіки змінюється уявлення про те, яка економічна поведінка є кращою. Зазначені настанови де в чому суперечать особливостям менталітету, що історично склався, типу економічного мислення, що викликає деформації, деструктивну економічну поведінку людей, призводить до непередбачуваності процесу вибору. Тому ефективність економічної трансформації в Україні залежить від об'єктивного оцінювання специфіки реформування національного господарства, характеру економічних дій та готовності населення України. Отже, проведення досліджень, які вивчають зв'язки між трансформаційною економікою, майновим розшаруванням, зростанням

нерівності, поведінкою та мобільністю людини і соціальних груп, набуває особливої актуальності в таких аспектах: ...

5. Управління фінансовим потенціалом регіону опосередковує процес діяльності суб'єктів управління фінансовими ресурсами, створення, нарощування й ефективного використання фінансового потенціалу ...

Створення діалогічних ситуацій у навчальному процесі

1. Складність діяльності підприємця зумовлена впливом економіки, політики, техніки, юриспруденції, психології, етики. Відтак задля розвитку підприємництва необхідно: а) змінити ставлення до приватного підприємця; б) розв'язати правові аспекти власності та прав громадян на підприємницьку діяльність; в) упровадити виважену та стимулюючу податкову політику; г) надати маркетингові послуги, сервісне обслуговування й соціальні гарантії підприємцям. Створіть діалогічну ситуацію й доведіть, що окреслені аспекти передбачають вплив шкільної економічної освіти на успіх розпочатої підприємницької справи.

2. У процесі прогнозованого діалогічного спілкування окресліть спільні ознаки підприємницького й викладацького таланту (за пропонованими аспектами): уміння організовувати виробництво товарів та послуг; навички інноваційної діяльності; вміння ризикувати; здібності до швидкої мобілізації ресурсів задля організації виробництва прибуткової галузі.

3. Ви – викладач економіки. Як поясните учням: а) хто такий підприємець; б) роль і місце економічного мислення, економічної поведінки, економічної діяльності й економічної культури в діяльності учня, студента, викладача, підприємця. Створіть діалоги та переконайте в дієвості висунутої гіпотези.

4. Наведіть приклади, які ілюструватимуть доцільність розвитку логічного, абстрактного й образного мислення у процесі вивчення методики викладання економіки.

5. Проблема підготовки викладачів економіки: реалії, проблеми і перспективи. Роль економічної культури в системі загальної освіти.

6. Чому професіограму викладача економіки варто розглядати в сукупності таких основних складників: економічна компетентність; володіння вміннями й навичками передачі знань за умови паралельно здійснюваного аналізу; готовність до творчої діяльності та педагогічної взаємодії; здатність до самоосвіти. Що необхідно додати? Доведіть, використовуючи діалоги задля переконливої аргументації обраної позиції.

7. Наведіть приклади виявлення інтуїції у професійній діяльності. Відстежте залежність позитивних впливів від рівня економічної поведінки та культури.

8. Переконайте в тому, що освічена особистість має усвідомлювати пріоритети загальнолюдських цінностей, бути економічно вихованою, морально гнучкою, відповідальною.

9. Доведіть або спростуйте тезу: «У процесі економічної підготовки постає важливим формування гуманітарної свідомості, оскільки це має прямо пропорційний вплив на економічну діяльність».

10. Запропонуйте засоби створення позитивної мотивації процесу економічного навчання.

11. Змоделюйте ситуації на підтвердження того, що економічна поведінка є втіленням економічного способу мислення.

12. Структура економічного навчання являє сукупність взаємопов'язаних етапів викладання (підготовка до повідомлення економічної інформації та її відтворення; забезпечення процесу закріплення отриманих знань; розкриття сутності економічного аналізу; розгляд економічної ситуації задля прийняття доцільного рішення). Збагатіть запропоновану структуру.

13. Розширте перелік творчих особливостей майбутнього педагога профільного навчання економічного профілю, наситивши наявні економічною специфікою: незалежність суджень і оцінок; готовність до ризику; почуття гумору та вміння зосереджуватися; оригінальність і допитливість; легкість асоціацій; широта інтересів.

14. Прокоментуйте афоризми. Які аспекти є дискусійними, чому?

Економічна свобода – це свобода будь-якої діяльності, що охоплює право вибору, ризик і відповідальність (Овідій).

Праця звільняє нас від трьох великих лих: нудьги, пороку і нестатків (Вольтер).

Здатність обирати – найцінніша властивість розуму (Т. Вайлдер).

Людина з безліччю позитивних якостей додасть до них ще дві, якщо виявиться здатною заробити і розумно витратити великі гроші (Е. Севрус).

Незважаючи на розходження в деталях, майже всі економічні проблеми мають одну сутність. Це є необхідність... урівноваження попиту і пропозиції (А. Маршал).

Конкуренція – життя торгівлі та смерть торговців (Альберт Хаббарт).

Жодна реклама не може продати те, чого продати неможливо (С. Паркінсон).

У цьому світі багатими нас робить не отримане, а віддане (Генрі Бічер).

Підприємець – революціонер економіки. Прибуток для нього – лише символ успіху. Головне – вступити на незвіданий шлях, де закінчується звичний порядок. (Й. Шумпетер).

Розумний ризик – найцінніший аспект людського добробуту (Є. Ф. Галіфакс).

Ураховуючи досвід роботи в аспекті підготовки майбутніх викладачів економіки можемо стверджувати, що діалогова ситуація посилює емоційно-психологічний стан майбутніх фахівців, породжує внутрішні стимули активної участі в навчально-пізнавальному процесі здобуття знань, умінь, навичок. Відповідно, аспект організації взаємодії суб'єктів дає змогу в комунікативній ситуації вдосконалювати лексичні, стилістичні, граматичні, орфоепічні вміння й навички. Тому за умови створення ситуації живого спілкування мовлення стає більш змістовним та аргументованим.

Література

1. Бакум З. П. Теоретико-методичні засади навчання фонетики української мови в гімназії: [монографія] / Зінаїда Павлівна Бакум. – Кривий Ріг: Видавничий дім, 2008. – 338 с.
2. Бакум З. П. Формування комунікативної компетентності майбутніх економістів: теоретико-практичний аспект проблеми / З. П. Бакум, С. М. Хоцькіна // Педагогічні науки: зб. наук. пр. – Вип. LVIII – Ч. 2. – Херсон: ХДУ, 2011. – С. 278 – 282.
3. Долинська Л. В. Психолого-педагогічні умови ефективної взаємодії викладачів і студентів в умовах традиційної освіти / Л. В. Долинська // Наукові записки Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України; за ред. С. Д. Максименка: в 4-х т. – Т. 2. – Вип. 26. – К.: Главник, 2005. – 508 с.
4. Семенюк О. А. Основи теорії мовної комунікації: навч. посібник / О. А. Семенюк, В. Ю. Парашук. – К.: ВЦ «Академія», 2010. – 240 с.

Bakum Z., Hotskina S.

Dialogue-based speech in the process of training the future economics teachers.

Kryvyi Rih National University, Kryvyi Rih, Ukraine

The concept of dialogization in the process of professional training of the future economics teachers is defined in the article. The use of learning situations based on the dialogue that assist the development of communicative skills of future specialists is offered by the authors.

Keywords: *dialogue-based speech, dialogue, future economics teachers.*